

ΛΙΑ ΜΕΓΑΛΟΥ-ΣΕΦΕΡΙΑΔΗ

Οι σαράντα τρεις σιωπές

Μυθιστόρημα

ΚΕΔΡΟΣ

Λία Μεγάλου-Σεφεριάδη: *Οι σαράντα τρεις σιωπές*

ISBN 978-960-04-4971-6

Υπεύθυνη Τμήματος Επιμέλειας-Διόρθωσης: Μαρία Σπανάκη
Επιμέλεια-Διόρθωση: Βάσω Παπαχρήστου
Ηλεκτρονική σελιδοποίηση-διόρθωση: Νικολέττα Δουλάμη

© *Λία Μεγάλου-Σεφεριάδη, 2018*

© *Εκδόσεις Κέδρος, Α.Ε., 2018*

Κέδρος Εκδοτική Α.Ε.

Γ. Γενναδίου 3

Αθήνα 106 78

τηλ. 210 38 09 712-14 • φαξ 210 33 02 655

www.kedros.gr • [www.facebook.com / kedros.gr](http://www.facebook.com/kedros.gr)

e-mail: books@kedros.gr

Πατρίδες

Dardanelles Campaign-Fight of Gallipoli, που στον σύγχρονο χάρτη η Έλλη την ανακάλυψε ως Gelibolu, ήταν το σημαντικότερο κεφάλαιο στο βιβλίο της Ιστορίας αναφορικά με τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο.

Στη μάχη της Καλλίπολης χιλιάδες εικοσάχρονοι Αυστραλοί και Νεοζηλανδοί άφησαν την τελευταία τους πνοή, και πολλοί από αυτούς θάφτηκαν σε ξένη γη, στο ελληνικό νησί Λήμνος. Η εκστρατεία αυτή εναντίον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, παρότι κατέληξε σε πανωλεθρία, εορτάζεται κάθε χρόνο στις 25 Απριλίου ως εθνική ημέρα μνήμης σε Αυστραλία και Νέα Ζηλανδία. Κατά τρόπο οξύμωρο, ο όλεθρος συνέβαλε αποφασιστικά στη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης Αυστραλών και Νεοζηλανδών.

Η Έλλη ήταν η μόνη στην τάξη που γνώριζε την αρχική ονομασία του τόπου και τι αυτή σήμαινε:

«Όμορφη πόλη». Όπως και το Cape Helles, όπου έγινε η απόβαση και που, εφόσον έφερε το όνομά της, δεν ήταν παρά το δικό της ακρωτήριο, το ακρωτήριο της Έλλης! Άδραξε, λοιπόν, την ευκαιρία να μιλήσει στους συμμαθητές της για τον Ελλησποντο και τον αρχαίο μύθο του Φρίξου και της Έλλης, δηλαδή για την ελληνική παρουσία στους τόπους αυτούς εδώ και χιλιάδες χρόνια.

Με αφορμή το μάθημα της Ιστορίας σκέφτηκε ότι σε συνέχεια εκείνου του πολέμου ξεριζώθηκαν οι παππούδες της από τα Κούλα της Μικράς Ασίας. Όμως δεν γνώριζε τίποτε περισσότερο παρά μόνο ότι τα Κούλα ήταν μια πόλη με όλα τα καλά της και με τα ξακουστά χαλιά της, που στέλνονταν απ' το λιμάνι της Σμύρνης σε όλη την Ευρώπη. Και αποφάσισε να ρωτήσει τη γιαγιά το ίδιο εκείνο βράδυ που έπαιζαν οι δυο τους κοντσίνα.

Η γιαγιά ζήτησε λίγο κονιάκ και, σαν έτοιμη από καιρό, ήπιε μια γουλιά, πήρε βαθιά ανάσα...

«Μια τούρκικια παροιμία ξέρεις τι λέει; “Να μη δώσει ο Θεός στον άνθρωπο όσα μπορεί ν' αντέξει”...» είπε αρχινώντας.

Ήταν δέκα ημερών λεχώνα στο πρώτο της παιδί, ένα κοριτσάκι που ο άντρας της ήθελε να το βαφτίσουν «Ελλάδα», όταν άρχισε η άτακτη υποχώρηση

του ελληνικού στρατού απ' το Αφιόν Καραχισάρ. Μόλις έφτασε η είδηση, τα Κούλα άρχισαν να αδειάζουν. Οι άνθρωποι έφευγαν προς τη Φιλαδέλφεια, να προλάβουν το τελευταίο τρένο για τη Σμύρνη. Όμως η Φιλαδέλφεια ήταν μακριά, εννιά ώρες δρόμος, κι όποιος δεν είχε μέσο και δεν άντεχε να περπατήσει έμενε.

«Στις 20 Αυγούστου μπήκε το τούρκικο αντάρτικο και όσους άντρες ήύρανε τους σκοτώσανε. Τον πατέρα και τον άντρα μου τους πυροβολήσανε κάτω απ' το παράθυρό μας. Τους γέρους και τα γυναικόπαιδα μας έκλεισαν σε μια αποθήκη. Το βράδυ μας πετούσαν φλούδες από καρπούζια και πότε πότε λίγο ψωμί. Πεθαίνανε οι γέροι, οι άρρωστοι, τα μωρά κλαίγανε από την πείνα. Μόνο κάποια κορίτσια τρώγανε, που τα παίρνανε το βράδυ να γλεντήσουνε και τα φέρνανε πίσω το πρωί. Και λέει μια γριά “δεν μας παίρνουν κι εμάς να λαδώσουμε το άντερό μας...”

»Υστερα από έναν μήνα έρχεται φιρμάνι να εξοριστούμε όλοι στα βάθη της Τουρκίας. Οι άνθρωποι παρακαλούσαν να γίνουνε ακόμη και Τούρκοι για να μείνουνε στα σπίτια τους, γιατί ξέρανε ότι θα πεθαίνανε στον δρόμο. Κανείς δεν άκουγε. Μας διέταξαν να παραδώσουμε όλα τα πολύτιμά μας: λίρες, κοσμήματα, ασημικά. “Αφήστε τα, κι όταν γυρίσετε, θα σας

τα δώσουμε”, είπαν. “Εσείς δεν είστε αιχμάλωτοι, είστε εξόριστοι”.

»Βαδίζαμε για μέρες περνώντας από χωριό σε χωριό. Ο πατέρας μάς είχε αφήσει καμιά ογδονταριά μπανκανότες. Μια μπανκανότα ισοδυναμούσε με εξήγτα δραχμές. Με αυτές αγοράζαμε λίγο ψωμί, λίγες σταφίδες, δίναμε και σε κανένα γειτονάκι. Οι ηλικιωμένοι πεθαίνανε. Όσοι δεν μπορούσαν να περπατήσουν πια τους σκότωναν επί τόπου και έπαιρναν τα ρούχα τους. Μια ξαδέλφη μου είχε δυο μικρά παιδιά που κρέμονταν απ’ το φουστάνι της κι άλλα δυο μωρά στην αγκαλιά της. Κάποια στιγμή κάθισαν όλοι κατάχαμα να ξαποστάσουν κι εκεί που κάθονταν πλησίασε ένας Τούρκος και σκότωσε μάνα και παιδιά.

»Εγώ ήμουν μαζί με τη μικρή μου αδελφή, τη μάνα και τη γιαγιά μου. Κάναμε με το σεντόνι κούνια και κουνούσαμε το μωρό που έκλαιγε συνέχεια γιατί πεινούσε. Τι γάλα να κατεβάσω νηστικά κι εγώ... Εν τω μεταξύ πιάσανε και τα κρύα. Απ’ το Ουσάκι μάς βάλανε επιτέλους σε τρένο, μα μόνο μέχρι το Ικόνιο. Από κει και πέρα πάλι ποδαρόδρομος. Και να ’χουν γίνει πληγές τα πόδια. Βρίσκαμε κάνα πανί και τα δέναμε. Ούτε νερό να πλυθούμε ούτε να πιούμε. Ας είν’ καλά τα ρυάκια και τα ποτάμια που απαντούσαμε στον δρόμο μας. Εκεί πλενόμασταν, εκεί πλέναμε και

τα ρούχα μας. Έξω από τη Νίγδη, εγκατασταθήκαμε σε μια σπηλιά. Τότε, κάποια από τα κορίτσια που τα έπαιρναν το βράδυ, βρήκαν τρόπο και το έσκασαν. Οι Τούρκοι αγρίεψαν τόσο πολύ που φοβηθήκαμε πως ήρθε το τέλος μας.

»Μα όχι, η πορεία συνεχίστηκε σε ερημότοπους με παγωμένο αέρα, ώσπου φανήκανε αμυγδαλιές. Ένα χωριουδάκι πρόβαλε που το διέσχιζε ποτάμι. Εκεί το μωρό σταμάτησε να κλαίει. Πέθανε. Υπήρχαν μανάδες που καθώς κουβαλούσαν το μωρό τους έλεγαν: “Αχ, πότε επιτέλους θα πεθάνει...”

»Δεν άργησε κι η γιαγιά μου να αφήσει την τελευταία της πνοή, Δεκέμβρη μήνα, λίγο έξω από την πατρίδα του αγίου Βασιλείου, την Καισάρεια, με το μεγάλο μοναστήρι των Τριών Ιεραρχών. Στην πόλη αυτή ζούσαν και χριστιανοί και μουσουλμάνοι. Όταν φτάσαμε, μας έβαλαν να μείνουμε σε εκκλησιές λεηλατημένες, με τα μάτια των αγίων βγαλμένα. Εκεί μέσα κατουρούσαμε. Μια μέρα φέρανε φακές, πέσαμε όλοι με λαχτάρα να τις φάμε κι έπειτα μας έκοψε η διάρροια. Λίγο αργότερα μας μεταφέρανε σ' ένα ελληνικό σχολείο. Στα θρανία κοιμόμασταν. Ένα πρωί ήρθε ένας Τούρκος αξιωματικός και μας ανακοίνωσε ότι εντός των ημερών θα έφτανε η αμερικανική βοήθεια. Στο μεταξύ εγώ έπαθα τύφο. Με

τις τελευταίες μπανκανότες νοικιάσαμε ένα δωμάτιο. Η μάνα μου με τάιζε φρούτα και γιαούρτια και έγινα καλά.

»Στις 15 του Δεκέμβρη, αφού είχαν πεθάνει οι πιο πολλοί, έφτασε η αμερικανική βοήθεια και μοίρασε ωμές φακές. Χιόνιζε ασταμάτητα.

»Με χιόνια ξεκινήσαμε για τα Άδανα, για το λιμάνι της Μερσίνης, απ' όπου πλοία θα μας μετέφεραν στην Ελλάδα. Οι Τούρκοι δεν μας πειράζανε πια, αλλά οι θάνατοι συνεχίζονταν.

»Με τον καιρό να έχει καλύτερέψει, φτάσαμε κάποτε στη Μερσίνα. Εκεί βρίσκουμε χιλιάδες πρόσφυγες να κοιμούνται σε γκρεμισμένες εκκλησίες και να πεθαίνουν περιμένοντας τα πλοία που δεν έρχονταν, γιατί είχε εμφανιστεί εξανθηματικός τύφος στον Πειραιά. Ξαφνικά μας πλησιάζει ένας τύπος και μας λέει: “Εμείς αύριο σαλπάρουμε για Πειραιά με 10.000 το άτομο”. Εγώ είχα κρύψει στις φασκίες του μωρού το καλό μου το κολιέ, με οκτώ σειρές μεγάλα μαργαριτάρια. Αυτό μας έσωσε.

»Το καράβι ήταν φορτηγό. Μας βάλανε στο κατάρωμα με ένα πάπλωμα γεμάτο ψείρες. Πρώτη φορά στη ζωή μας ταξιδεύαμε σε θάλασσα, και να 'χει μια φουρτούνα φοβερή, να έρχονται καταπάνω μας τα κύματα. “Βάλτε μας κάτω. Ας είναι και μαζί με

τα σκουπίδια”, παρακαλούσαμε. Μας έβαλαν στον διάδρομο ανάμεσα στις καμπίνες τους.

»Αρχές Φλεβάρη φτάσαμε στον Πειραιά. Βγαίνοντας από την απολύμανση, συναντούμε έναν πατριώτη μας. Αυτός μας είπε πού θα βρίσκαμε τις μεγάλες μου αδελφές, που είχαν φύγει με τα άλογα με τους αρραβωνιαστικούς τους, και μας οδήγησε στο τρένο. “Τρίτη στάση θα κατεβείτε. Στο Μοναστηράκι”. Φτάνουμε, βγαίνουμε στην πλατεία, και να σου μπροστά μας μια άλλη πατριώτισσα: “Να πάτε στο σχολείο της Πλάκας. Θα σας δώσουν γάλα”, μας ορμήνεψε. Το σχολείο που είχε γίνει προσφυγικός καταυλισμός ήταν το μέρος όπου ανταμώσαμε τις αδελφές μου. Από τα μάτια και μόνο μας γνωρίσανε... Και τι χαρά ήταν εκείνη! Τρέξανε αμέσως να φέρουν ρούχα, να μας κάνουν μπάνιο. Ύστερα φόρεσα ένα πράσινο φόρεμα που μου έδωσαν και πήγαμε βόλτα. Έβλεπα τα ωραία κτίρια, το Ζάππειο, τον Βασιλικό Κήπο, και έλεγα: “Δεν μπορεί... πέθανα και περπατάω στον παράδεισο...”

»Μα ο οργανισμός που τόσα είχε αντέξει, εξαντλημένος πια παραδόθηκε στην ελονοσία. Ούτε να δω ούτε να περπατήσω δεν μπορούσα. Ήμουν δεν ήμουν είκοσι τριών χρονών κοπέλα. Έκανα όμως ενέσεις κινίνης, έγινα πάλι καλά και γρήγορα παντρεύτηκα

έναν συμπατριώτη. Αυτός είχε γλιτώσει από θαύμα παριστάνοντας τον πεθαμένο, μα είχε χάσει γυναίκα και παιδί στην πορεία του θανάτου. Επτακόσιες ψυχές ξεκινήσαμε απ' τα Κούλα και μόνο πενήντα επιζήσαμε. Ο παππούς σου δεν ένιωθε ασφαλής ούτε στην Ελλάδα. Ήθελε να φύγουμε μακριά. Όσο το δυνατόν πιο μακριά. Ήρθε λοιπόν μια μέρα, και μου λέει: “Το μέλλον μας είναι στην Αυστραλία”.

Η Έλλη άκουγε συγκλονισμένη το δράμα της γιαγιάς. Εκείνη όμως μιλούσε χωρίς ίχνος δραματικότητας, σαν να αφηγούνταν την ιστορία κάποιου τρίτου. Προαισθανόταν φαίνεται τον θάνατό της και έκρινε πως η εγγονή της είχε μεγαλώσει αρκετά ώστε να γνωρίζει πως η ζωή δεν είναι παίξε-γέλασε.

«Να τη φυλάξεις την κασέτα για τα παιδιά σου», ήταν η διαθήκη της.

Τόσο η γιαγιά Έλλη όσο κι η γιαγιά Αρετή, χήρες κι οι δυο, ήταν ντυμένες πάντα στα μαύρα. Τους παππούδες δεν τους πρόλαβε. Τι ήξερε γι' αυτούς; Ότι εργαζόνταν μια ζωή διπλοβάρδιες στις πιο σκληρές δουλειές για χάρη των παιδιών τους. Τον παππού Αντώνη νόμιζε πως τον θυμόταν αμυδρά, μα προφανώς ήταν επηρεασμένη από τη φωτογραφία του, που είχε η γιαγιά Έλλη καθραρισμένη στο δωμά-

τιό της. Όλες τους οι φωτογραφίες ήταν από την Αυστραλία. Για πιο πριν δεν υπήρχε τεκμήριο ζωής... «Όπως οι Εγγλέζοι εξολοθρεύσανε τους Αβορίγινες στην Αυστραλία έτσι και οι Τούρκοι εξολοθρεύσανε εμάς, που ζούσαμε χιλιάδες χρόνια στη Μικρασία...»

Αυτή η γιαγιά τη μεγάλωσε. Για χάρη της άφησε τη δουλειά στο ταπητουργείο. Τα χαλιά ήταν η τέχνη που έφερε μαζί της στην Αυστραλία. Εδώ, όμως, υφασμένα με το μαλλί μερινός, μοιάζανε μεταξένια. Τα πρόβατα αυτά, τα μερινός, αν και ισπανικής προέλευσης, έχουν επικρατήσει να θεωρούνται αυστραλέζικα και αποτελούν μεγάλη πηγή πλούτου για τη χώρα. Έφτασαν ακόμη και σε νομίσματα να απεικονίζονται. Όταν όμως κάποτε τα αντίκρισε ζωντανά, δεν μπορούσε να πιστέψει στην ασχήμια τους!

Με τη γιαγιά μοιράζονταν το ίδιο δωμάτιο όσο ήτανε μικρή. Αυτή τη χτένιζε, τη στόλιζε, της έλεγε το αγαπημένο της παραμύθι *Τα χρυσά κλαδιά και τον Αλίμονο*, της έμαθε να παίζει κοντσίνα. Κάθε βράδυ που έπεφτε για ύπνο, τη σταύρωνε τρεις φορές με την ευχή: «Ιησούς Χριστός νικά κι όλα τα κακά σκορπά». Το γαλάζιο της καντήλι έκαιγε όλη νύχτα μπροστά στα εικονίσματα γλυκαίνοντας το σκοτάδι.

Οι γονείς της πήγαιναν στην εκκλησία μόνο σε

γάμους και βαφτίσια. Θεωρούσαν αχρείο τον παπά ο οποίος, μετά τη λειτουργία, κυκλοφορούσε απαραίτητως δίσκο με την παραίνεση να μην ακουστεί ήχος. Με αυτό τον τρόπο οι πιστοί υποχρεώνονταν να ρίχνουν χαρτονομίσματα. Και ενώ πολλοί τον θεωρούσαν θεομπαίχτη, εντούτοις εκκλησιάζονταν μόνο και μόνο για να συναντήσουν πατριώτες, να βρουνε μάλιστα για το σπίτι, υπάλληλο για το μαγαζί, να συλλέξουν πληροφορίες για καλύτερη δουλειά, να ανταλλάξουν συνταγές μαγειρικής-ζαχαροπλαστικής και, το κυριότερο, για να μετρήσουν την προκοπή των άλλων και να τη συγκρίνουν με τη δική τους.

Η Έλλη την Κυριακή το πρωί πήγαινε με ενθουσιασμό στις προσκοπίνες. Η ομάδα στεγαζόταν σε ένα μικρό σπίτι τυλιγμένο στις γλυσίνες. Ήταν ενωμοτάρχης στην ενωμοτία «Τουλίπα» και φιλοδοξούσε να γίνει αρχηγός. Φαίνεται ωστόσο ότι, αν και χαμογελαστό παιδάκι, κατά βάθος γνώριζε πως η ζωή είναι μελαγχολική. Με το που μπήκε στην εφηβεία, σοβάρειψε απότομα και απομακρύνθηκε. Αντί να τραγουδάει εκδρομικά τραγούδια, προτιμούσε να ακούει Μπαχ, να διαβάσει Ντοστογιέφσκι και να παρακολουθεί ταινίες του Ίνγκμαρ Μπέργκμαν.

Και ο παππούς ο Γιώργος, όμως, με τη γιαγιά Αρετή, που έφτιαχνε τα μυρωδάτα ακούμια*, είχαν κι αυτοί μια καλή ζωή στη Σύμη πριν εξαναγκαστούν να φύγουν μακριά.

Η πρώτη δεκαετία, μάλιστα, του 20ού αιώνα είχε βρει το νησί στο απόγειο της δόξας του, χάρη στη ναυπηγική, στη ναυτιλία, στη σπογγαλιεία και στην εμπορία του σπόγγου. Ο παππούς Γιώργος δούλευε στο άσπρισμα των σφουγγαριών. Την εποχή εκείνη ιδρύθηκε στο μικρό νησί ακόμη και ηλεκτρική εταιρεία. Η άνοδος όμως των Νεότουρκων το 1909 υπήρξε καταστροφική. Τρία χρόνια αργότερα, κατά τον ιταλοτουρκικό πόλεμο, οι Ιταλοί έγιναν δεκτοί ως ελευθερωτές για να δώσουν στη Σύμη τη χαριστική βολή. Πράγματι, η ιταλική κατοχή της Δωδεκανήσου ήταν απρόσμενα σκληρή. Οι νέοι αφέντες απαγόρευαν ακόμη και την ελληνική γλώσσα επιδιώκοντας τον εξιταλισμό του πληθυσμού. Κατά συνέπεια, το κατηχητικό κατέληξε να λειτουργεί σαν κρυφό σχολειό, ώστε να μάθουν γραφή κι ανάγνωση τα Ελληγόπουλα. Στο μεταξύ, καθώς οι συνθήκες διαρκώς χειροτέρευαν, οι Δωδεκανήσιοι άρχισαν να μεταναστεύουν προς την

* ακούμια: λουκουμάδες συμακοί, από αλεύρι, ρύζι και πορτοκάλι.

κοντινή Αίγυπτο και τη Μασσαλία κι αργότερα προς την Αμερική, το βελγικό Κονγκό και την Αυστραλία. Η ιταλική κατοχή διήρκεσε μέχρι το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου.

Μετά τη λήξη του, το 1945, οι Άγγλοι απαίτησαν από τους Γερμανούς να παραδοθούν σε αυτούς τα Δωδεκάνησα, με απώτερο σκοπό να τα οικειοποιηθούν. Εντέλει, η ενσωμάτωσή τους στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε με τρία χρόνια καθυστέρηση, στις 7 Μαρτίου του 1948. Αυτή την πολυπόθητη ένωση τη γιόρτασαν ο παππούς Γιώργος κι η γιαγιά Αρετή στη Μελβούρνη της Αυστραλίας, τραγουδώντας μαζί με τους απανταχού Δωδεκανήσιους τους στίχους του Ρόδιου ποιητή Φώτη Βαρέλη: «Αιώνες περιμέναμε, Πατρίδα, να σε δούμε / κι από τη μαύρη τη σκλαβιά να ελευθερωθούμε...»

Το όνειρο του παππού ήταν να επισκεφθούν κάποια μέρα το νησί, να ξαναπατήσουν στο κατώφλι του σπιτιού τους. Μα η γιαγιά με διάφορους τρόπους το σαμποτάριζε. Ο παππούς Γιώργος ήταν καρδιακός και η γιαγιά φοβόταν ότι δεν θα άντεχε τη συγκίνηση. Και δεν είχε άδικο.

Γλιτώσανε οι παππούδες απ' τους πολέμους. Στην Αυστραλία βρήκαν επιτέλους ειρήνη – σκληρή ειρή-

νη. «Η ξενιτιά είναι μητριά», έλεγε η γιαγιά Αρετή. Δεν ήταν τον καιρό εκείνο ευπρόσδεκτοι οι Νοτιοευρωπαίοι στην Αυστραλία. Οι διακρίσεις τούς κυκλώνανε. Ταραχές ξέσπασαν εναντίον των Ελλήνων στις αρχές του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου λόγω της φιλογερμανικής στάσης του βασιλιά Κωνσταντίνου και της καθυστερημένης εισόδου της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων. Το κλίμα άλλαξε άρδην και οριστικά, όπως ακριβώς και στην Αμερική, μετά την ηρωική στάση των Ελλήνων κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο. Το 1964, όταν η Υπηρεσία Εθνικής Ασφάλειας της Τουρκίας έθεσε σε εφαρμογή το «πρόγραμμα διάλυσης», δηλαδή την εξαφάνιση Ιμβρίων και Τενεδίων, πολλοί από αυτούς κατέφυγαν στην Αυστραλία, αφού η Ελλάδα στάθηκε ανάκαμη να τους προστατέψει. Μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα υπήρξε και μετά τον Εμφύλιο.

«Η συνεχής διχόνοια είναι η κατάρα των Ελλήνων. Εμφύλιοι διχασμοί συμβαίνουν και αλλού, μα όχι αθεράπευτα επαναλαμβανόμενοι. Η ίδια η Επανάσταση του 1821 παραλίγο να χαθεί, όταν επί δύο χρόνια οι επαναστάτες σφάζονταν μεταξύ τους. Αλλά και τι συμφορές έπληξαν στη συνέχεια τον ελληνισμό ως αποτέλεσμα της ακραίας διχόνοιας: βενιζελικοί και

βασιλόφρονες, κομμουνιστές και εθνικόφρονες, ενωτικοί και μακαριακοί. Τρεις εθνικοί διχασμοί με επακόλουθο τρεις εθνικές τραγωδίες μέσα σε μισόν αιώνα δεν είναι και λίγες. Σκέψου ότι χωράνε μέσα σε μία ζωή και οι τρεις! Κι από πίσω μονίμως οι σύμμαχοι να υποδαυλίζουν και να εκμεταλλεύονται επιδέξια την αναπηρία μας...» ήταν τα λόγια του πατέρα, που μελετούσε την Ιστορία.

Πάνω στον μπουφέ της γιαγιάς Αρετής υπήρχε ένα ελληνικό σημαϊάκι και γύρω του πολλές φωτογραφίες από την πρώτη ζωή στη Σύμη κι από τη δεύτερη στην Αυστραλία. Ανάμεσά τους και μία του παππού Γιώργου δίπλα σε έναν ωραίο αθλητή. Ήταν ο Γιώργος Ρουμπάνης, που χάρισε στην Ελλάδα ένα μετάλλιο στο άλμα επί κοντώ, το 1956, στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μελβούρνης.

Όμορφη κι ιδιόμορφη η μακρινή πατρίδα, κατά μυριάδες έδιωξε και διώχνει τα παιδιά της. Όμως κανείς δεν λαχταράει κανέναν περισσότερο απ' όσο το διωγμένο παιδί τη μάνα.

Στο σχολείο της Εκκλησίας όπου τα Ελληνόπουλα διδάσκονταν την ελληνική γλώσσα, είχαν μάθει από στήθους το μακροσκελές ποίημα του Γεωργίου Δροσίνη «Χώμα ελληνικό». Η Έλλη το απήγγειλε σε μια

γιορτή των Δωδεκανησίων και οι πρεσβύτεροι βούρκωσαν:

«Τώρα που θα φύγω και θα πάω στα ξένα / και θα ζούμε μήνες, χρόνους χωρισμένοι, / άφησε να πάρω κάτι κι από σένα, / γαλανή πατρίδα πολυαγαπημένη, / άφησε μαζί μου φυλαχτό να πάρω / για την κάθε λύπη, καθετί κακό / φυλαχτό απ' αρρώστια, φυλαχτό από Χάρο / μόνο λίγο χώμα, χώμα ελληνικό.

»Χώμα δροσισμένο με νυχτιάς αγέρι / χώμα βαφτισμένο με βροχή του Μάη / χώμα...

[...]

»Κι αν το ριζικό μου – έρημο και μαύρο – / μου 'γραψε να φύγω και να μη γυρίσω / το στερνό συχώριο εις εσένα θα 'βρω / το στερνό φιλί μου θε να σου χαρίσω. / Έτσι κι αν σε ξένα χώματα πεθάνω, / και το ξένο μνήμα θα 'ναι πιο γλυκό / σα θαφτείς μαζί μου, στην καρδιά μου επάνω, / χώμα αγαπημένο, χώμα ελληνικό».

Παππούδες και γιαγιάδες δεν αντικρίσανε ποτέ ξανά τη γενέθλια γη τους. Πέθαναν όλοι σε ξένα χώματα.